

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ, МОЛОДІ
ТА СПОРТУ УКРАЇНИ
РІВНЕНСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ГУМАНІТАРНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії

*Випуск наукового збірника присвячений 450-річчю
Пересопницького Євангелія*

Наукові записки РДГУ

Випуск 22

Рівне – 2011

ББК 63.3(4Укр)
А–43
УДК 94(477)

Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. – Рівне: РДГУ, 2011. – 324 с.

Збірник містить результати наукових пошуків з актуальних проблем української та світової історії, виголошені на III Міжнародній науковій конференції молодих науковців, аспірантів, здобувачів 7-8 грудня 2011 року (Рівне, РДГУ, історико-соціологічний факультет).

РЕДАКЦІЙНА КОЛЕГІЯ

Головний редактор:

Постоловський Руслан Михайлович, кандидат історичних наук, професор, член-кореспондент Міжнародної слов'янської академії наук (м. Рівне).

Заступник головного редактора:

Шелюк Людмила Олександрівна, кандидат історичних наук, професор (м. Рівне).

Науковий редактор:

Троян Сергій Станіславович, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Відповідальний редактор:

Шеретюк Валерій Миколайович, кандидат історичних наук, доцент (м. Рівне).

Члени редколегії:

Жилюк Сергій Іванович, доктор історичних наук, професор (м. Остріг).

Киридон Алла Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Київ).

Степанков Валерій Степанович, доктор історичних наук, професор (м. Кам'янець-Подільський).

Стоколос Надія Георгіївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Фісанов Володимир Петрович, доктор історичних наук, професор (м. Чернівці).

Чухліб Тарас Васильович, доктор історичних наук (м. Київ).

Швецова-Водка Галина Миколаївна, доктор історичних наук, професор (м. Рівне).

Шугасва Людмила Михайлівна, доктор філософських наук, професор (м. Рівне).

Згідно постанови президії ВАК України часопис «Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії» визнано фаховим виданням у галузі історичних наук

*Друкується за рішенням Вченої Ради Рівненського державного гуманітарного університету,
протокол № 4 від 25 листопада 2011 р.*

Свідотство про державну реєстрацію: серія КВ № 15857-4329Р від 12.10.2009 р.

Адреса редакції: 33027, м. Рівне, вул. Остафова 29,
історико-соціологічний факультет РДГУ

Джерела та література

1. Богодист І. П. Соціалістичне будівництво в західних областях УРСР (1945-1959 рр.) / І. П. Богодист – К. : Вид-во Київ. ун-ту, 1961. – 176 с.
2. Богодист І. П. Соціалістична перебудова західноукраїнського села / І. П. Богодист // УІЖ. – 1957. – № 2. – С. 69 – 82.
3. Івасюта М. К. Нариси історії колгоспного будівництва в західних областях Української РСР / М.К. Івасюта. – К. : Вид-во АН УРСР, 1962. – 316 с.
4. Реабілітовані історією. Рівненська область. (Науково – документальна серія книг «Реабілітовані історією»/ голов. Редкол. : Тронько П.Т.). – Рівне : ВАТ «Рівненська друкарня», 2006. – 54 с.
5. Рибак І. В. Соціальна інфраструктура українського села: зміни труднощі, проблеми (20-і початок 90-х рр. XX ст.) / І.В. Рибак. – К. : Рідний край, 1997. – 166 с.
6. Сеньків М. Опір ОУН і УПА колективізації західноукраїнського села, 1944-1952 рр. / М. Сеньків ; Ін-т історії НАН України // Проблеми історії України : факти, судження, пошуки [міжвід. зб. наук, праць]. – К., 2004. – Вип. 12. – С. 371 – 379.
7. Столяренко В.П. Соціалістичні перетворення сільського господарства на Волині (1944 – 1950 рр.) / В.П. Столяренко. – Київ, 1958. – 215с.
8. Сушик І. В. Соціально-економічні та культурні процеси на Волині (1944-1953 рр.): дис. канд. іст. наук: 07.00.01 / І.В.Сушик; Луц. держ. техн. ун-т. – Луцьк, 2004. – 271 с.
9. Цимбалюк Є. Із-за шкільної партії на каторжанський хліб / Є Цимбалюк // Вільне слово. – 2010. – № 14. – 18 лютого. – С.1.

УДК 2:32 (477.81)

Ісічук Тетяна

ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА КОНФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК РІВНЕНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40 – ПОЧАТКУ 60-х рр. XX ст.

Атеїзаційні процеси на Рівненщині другої половини 40–початку 60-х років XX ст. базувалися на принципах побудови комуністичного суспільства. Вони сприяли практичним діям, спрямованим на обмеження діяльності і розвитку релігійних громад і звукували можливості задоволення духовних потреб віруючих.

Ключові слова: конфесійний розвиток, атеїзація, Рада у справах релігійних культів при РМ СРСР, Рада у справах РПЦ при РМ СРСР.

Атеизационные процессы на Ровенщине второй половины 40–начала 60-х годов XX в. базировались на принципах построения коммунистического общества. Они способствовали практическим действиям, направленным на ограничение деятельности и развития религиозных общин и сужали возможности удовлетворения духовных нужд верующих.

Ключевые слова: конфессиональное развитие, атеизация, Совет по делам религиозных культов при СМ СССР, Совет по делам РПЦ при СМ СССР.

Atheist's processes in the Rivne region of the second half 40 - it was been based beginning of 60 of XX of century on principles of construction of communist society. They caused the practical actions sent to limitation of activity and development of religious communities and narrowed possibilities of satisfaction of spiritual necessities of believers.

Keywords: confessional development, atheist, Advice is in matters of religious cults at CM of USSR, Advice is in matters of ROC at CM of USSR.

У період другої половини 40 – початку 60-х років XX ст. радянським урядом було прийнято нормативно-правові акти, які врегулювали питання релігійного розвитку та державно-церковних відносин у СРСР, названі ратуючи за демократичні принципи свободи совісті, а практично були спрямовані на атеїзацію суспільства. Атеїзаційна діяльність ґрунтувалася на принципах побудови комуністичного суспільства, закріплених у програмі КПРС, спрямовувалася партійними документами, котрі, як правило, виходили під грифами «секретно». На державному рівні органами які безпосередньо здійснювали контроль за дотриманням законодавства про культури були Рада у справах РПЦ при РМ СРСР і Рада у справах релігійних культів при РМ СРСР.

У союзних і автономних республіках, краях і областях діяли Ради у справах РПЦ при РНК СРСР (1943 р. – 1946 р.), а з 1946 р. – Ради у справах РПЦ при РМ СРСР., очолювані уповноваженими [26, с. 304–305]. Зокрема, посаду першого уповноваженого Ради у справах Руської православної церкви по Ровенській області обіймав Дубовик П.П. [3, арк. 88].

На уповноважених Ради у справах РПЦ при РНК СРСР покладалася функція забезпечення умов дотримання на ввіреній їм території законодавства про релігійні культури, звітування перед офіційними органами влади про діяльність РПЦ, збір інформації про служителів культу, здійснення реєстрації духовенства і ін. Кожен священнослужитель був зобов'язаний стати на облік в уповноваженого, а отримана про це довідка від уповноваженого давала йому право вступу у виконання функціональних обов'язків. Без вказаної довідки спархіяльний архієрей не мав права призначати священика на парафію, а священнослужитель не міг виконувати своїх обов'язків [1, арк.1].

Рада у справах релігійних культів при РНК СРСР була створена у 1944 р. У період із травня до листопада 1944 р. на посаді голови Ради у справах релігійних культів при РНК СРСР перебував Зайцев К.А., а з 19 листопада 1944 р. – Полянський І.В. Основним завданням Ради (відповідно до Постанови Раднаркому СРСР № 572 від 19 травня 1944 р.) було стати з'єднуючою ланкою між офіційними органами влади СРСР та керівниками релігійних громад усіх віросповідань (окрім РПЦ, питаннями якої займалася окрема Рада). Відповідно до Положення № 628 від 29 травня 1944 р. Рада у справах релігійних культів мала виконувати функції інформування урядових структур про діяльність релігійних культів, вести загальний статистичний облік церков та молитовних будинків на території СРСР. На рівні республік, країв і областей такі функції виконували у відповідних регіонах уповноважені Ради у справах релігійних культів [33, с. 163–164].

Першим уповноваженим Ради у справах релігійних культів при РНК СРСР по Ровенській області став Волошкевич Г.Г. Одразу після призначення на посаду Г. Волошкевич повинен був ознайомитися із основними нормативно-правовими документами, якими мав керуватися у своїй роботі. Зокрема, Положенням про Раду у справах релігійних культів при РНК СРСР, затвердженим Постановою Раднаркому СРСР № 628 від 29. 05. 1944 р.; Постановою Раднаркому СРСР № 1603 від 19. 11. 1944 р. «Про порядок відкриття молитовних приміщень»; Постановою Раднаркому СРСР № 1643–486 с від 1. 12. 1944 р. «Про православні церкви та молитовні будинки». Окрім того, уповноважений отримував спеціальні інструкції та вказівки якими мав керуватися у своїй роботі. Відповідно до статті першої Положення РНК СРСР про порядок відкриття молитовних приміщень, уповноважений зобов'язаний був звітувати про наявність на території області релігійних громад, кількість діючих та закритих молитовних будинків, проблемні питання, які піднімає місцеве духовенство перед офіційною владою, настрої серед служителів культу, заяви і скарги від віруючих громадян та інше [3, арк. 1г; 2, арк. 116].

У Ровенській області роботу із прийому, обліку та попереднього розгляду заяв віруючих, а також проведення перевірок здійснював уповноважений Ради у справах релігійних культів при РНК СРСР по Ровенській області. Порядок реєстрації релігійних громад у державних органах влади встановлювала Постанова РНК СРСР «Про порядок відкриття молитовних приміщень релігійних культів». Процедура розгляду заяв від віруючих громадян про відкриття молитовних приміщень була складною: якщо тодішній уповноважений Г. Волошкевич візував заяву, наступне рішення мав прийняти голова Облвиконкому і, лише після цього заява направлялася на розгляд голови Ради у справах релігійних культів при РНК СРСР для подальшого її розгляду [3, арк. 1г].

Кожна реєстраційна справа релігійної громади обов'язково повинна була містити заяву, підписану не менше ніж двадцятьма повнолітніми громадянами (вони не мали бути позбавленими виборчого права), типовий договір, протоколи зібрань двадцятки, анкети та автобіографії пресвітера, дякона, регента, членів виконавчого органу, ревізійної комісії, довідки про реєстрацію, опис майна й молитовного будинку та ін. [4; 6; 7; 8; 9; 11].

У 1944 р. було утворено Союз євангельських християн і баптистів (ЄХБ) до якого, не зважаючи на розходження у віросповідній та культовій практиці, входили баптисти, євангельські християни, частина п'ятидесятників та інші окремі євангельські течії. Союз підпорядковувався Всесоюзній раді

евангельських християн-баптистів (ВР ЄХБ), центр якої знаходився в Москві [28, с. 379; 29, с. 301–302]. Громади, що не погоджувалися на входження до Союзу ЄХБ, офіційна влада позбавляла права на реєстрацію у державних органах влади, а отже – на діяльність.

Рішенням Всеукраїнської Ради ЄХБ для зв'язку з органами влади введено інститут обласних уповноважених ЄХБ. Таким уповноваженим ЄХБ (старшим пресвітером) у Ровенській області став Ничипорук М.А. Відповідно до інструктивного листа від керівництва ВР ЄХБ старший пресвітер у Рівненській області Ничипорук М.А. мав підтримувати постійний діловий контакт із уповноваженим Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР у Рівненській області Волошкевичем Г.Г. і сприяти виявленню та взяттю на облік усіх протестантських громад області й служителів культу і при цьому особливий акцент мав бути на незареєстрованих громадах [3, арк. 4–4 зв.].

Громади, які не зареєструвалися у державних органах влади вважалися порушниками радянського законодавства про релігійні культу та зазнавали пресингу і переслідувань з боку офіційних органів влади. Так, уповноважений Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР по Ровенській області Волошкевич Г. листом від 6 березня 1948 р. інструктує голову Рафалівського виконкому райради депутатів трудящих, щодо дій стосовно незареєстрованої, а отже нелегально діючої громади ХЄВ на території Рафалівського району Ровенської області. При цьому Волошкевич Г.Г. вказував на необхідність виклику членів громади до райвиконкому, щоб місцева влада провела з ними «бесіду для роз'яснення радянського законодавства про культу». Фактично ж, шляхом тиску і погроз вимагалось припинення різних зібрань членів громади. Також, уповноважений зробив попередження, якщо після таких бесід громада все ж продовжуватиме підпільну діяльність то пресвітера громади та власника будинку у якому проводили зібрання буде обкладено фінансовим податком [2, арк. 111 а]. Аналогічні інструкції від уповноваженого Г. Волошкевича отримав голова виконкому Ровенської облради депутатів трудящих п. Маловичко та інші [2, арк. 118].

Міністерство фінансів СРСР на запит Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР про порядок обкладення прибутковим податком старших пресвітерів ЄХБ (1952 р.) дало наступне роз'яснення: якщо старші пресвітери одночасно являються пресвітерами релігійних громад ЄХБ, то вони підлягають обкладенню податком відповідно до отриманих прибутків. Для вирішення вищевказаного питання обласні уповноважені керувалися директивами наркому фінансів СРСР: № 20–71 від 27 березня 1944 р., № 620 від 9 грудня 1944 р., № 198 від 17 квітня 1945 р. На обласному рівні питання обкладення прибутковим податком служителів культу контролював обласний фінансовий відділ [3, арк. 25, 260].

З боку офіційних органів влади духовенство нерідко звинувачувалося у «розбазарюванні» належних церкві, костелу, синагозі, молитовному будинку коштів. У Ровенській області на голів районних виконавчих комітетів депутатів трудящих керівництво Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР поклало відповідальність за зберігання рухомої і нерухомої власності церков. Зазвичай, контроль за виконанням вищевказаного здійснювався шляхом постійних перевірок, допитів служителів та прихожан, проведення ревізій щодо руху фінансів, тощо [3, арк. 337]. Церковнослужителі змушені були регулярно контролювати господарські питання, складати акти про кількість інвентаря у церквах і ін. Якщо приватне господарство служителя культу мало економічні показники, визначені державою як високі, тоді його відносили до категорії так званого «кулацького» господарства, а служителя культу – власника такого господарства вважали кукурлем і він підпадав під переслідування з боку владних органів [3, арк. 73].

Представники офіційної влади намагалися зменшити число релігійних громад та культових споруд в області і часто віднаходили причини аби скорочувати їх чисельність шляхом об'єднання чи закриття. У досліджуваній період об'єднання громад відбувалося згідно директиви № 90 с від 29. 09. 1945 р. [3, арк. 29]. Типовими причинами об'єднання кількох громад в одну були малочисельність громади (нерідко відповідно списків членів громад їх чисельність була достатньою для окремого повноцінного функціонування спільноти), аварійність молитовних приміщень, відсутність пресвітера (представники офіційних органів влади часто не давали священнослужителю можливість реєстрації) та ін. Нерідко об'єднання громад спричинювали ускладнення для відвідування богослужінь віруючими, особливо похилого віку, оскільки осередок такої об'єднаної громади знаходився на великій відстані від ліквідованої громади.

Процедура закриття релігійних громад відбувалася наступним чином: на основі рішення уповноваженого Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР по Ровенській області, Облвиконком виносив рішення про закриття громади чи культового приміщення. Після цього матеріали справи у двох екземплярах направлялися уповноваженому Ради у справах релігійних культів при РМ УРСР для прийняття остаточного рішення [3, арк. 120; 2, арк. 133]. Так, у Ровенській області у 1948 р. були закриті громади ЄХБ, у м. Тучин, с. Журно Березнівського району, с. Немовичі Сарненського району, с. Велихово Володимирецького району [10; 11; 12; 13; 14; 15, арк. 1], у 1949 р. – у с. Волоскові Острозького району, с. Михайли Березнівського району, с. Брихов Корецького району, с. Метятин Соснівського району, с. Цурково Мізоцького району, с. Тріскіно Сарненського району, с. Глинськ Здолбунівського району, с. Корост Степанського району, с. Людінь Висоцького району. Загалом, у період 1948 р. – 1955 р. ліквідовано 45 релігійних громад ЄХБ у Ровенській області [15, арк. 1–5; 16; 17; 18; 19; 20; 21; 22; 23]. За період із 1945 р. до 1948 р. у Ровенській області закрито шістнадцять костелів [3, арк. 265]. Переписка уповноважених Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР з питання закриття молитовних приміщень переважно була засекреченою та регламентувалася інструктивним листом Ради у справах релігійних культів при РНК СРСР № 1 за № 162 від 29 травня 1945 р. пунктами № 10 – «В», «Ж» [3, арк. 23].

Значні складнощі для органів влади у боротьбі із церквою становили монастирі, які були потужною силою, що надихала духовенство у його служінні, а звичайних людей підсилювала у вірі. Одними із перших у Ровенській області від офіційної влади постраждали Свято-Георгіївський скит на Козацьких могилах, що у селі Пляшева Радивилівського району (закрито у 1948 р.), Липківський скит у с. Липки Гоцанського району (закрито у 1950 р.). Влада свідомо перешкоджала повноцінності скитів йеннями, створюючи підстави для їх закриття. У лютому 1949 р. було ліквідовано Зимненський жіночий монастир (Волинська область). Черниця, які його населяли переселено у Дерманський монастир (с. Дермань Здолбунівського району Ровенської області), а його насельників переведено у розпорядження Львівської єпархії [31, с. 133; 32, с. 19–20]. Таким чином, Дерманський монастир із чоловічого перетворено на жіночий. Очевидно, що такі процеси супроводжувалися нівелюванням устоїв та звичаїв монастирів, їх насельників, а також частково паралізовано їх діяльність.

Згідно радянського законодавства про релігійні культу пресвітери, що мали довідки про реєстрацію, а відтак і дозвіл на відправи богослужінь і треб у громаді, звільнялися від усіх додаткових видів трудових робіт. На практиці пресвітерів зареєстрованих громад ЄХБ влада на місцях нерідко мобілізувала на різні громадські роботи (заготівлю та вивіз лісу, сінокоси, тощо) [2, арк. 80, 122; 5, арк. 31–31 зв.]. Членів релігійних громад, які досягли призовного віку змушували нести військову службу, складати присягу та брати у руки зброю, що категорично суперечило їхнім релігійним переконанням. Якщо ж віруючі відмовлялися це робити – передбачалося покарання, в тому числі і шляхом винесення судових вироків.

Кожен крок священнослужителів потрапляв під пильний контроль владних органів. Навіть, щоб отримати дозвіл на виготовлення печатки та штампа священнослужителю потрібно було пройти низку інстанцій. Порядок видачі дозволів на виготовлення печаток і штампів служителю релігійних культів та виконавчим органам релігійних громад було встановлено директивою № 29/с – 2191 від 27 квітня 1945 р., яку головне управління міліції НКВС розсилало начальникам міліції НКВС республік і УНКВС країв та областей [3, арк. 10]. Таке ускладнення даної процедури керівництво Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР пояснювало тим, що нібито служителі культу, які мають в своєму розпорядженні печатку, штамп і бланки, забезпечують довідками про реєстрацію інших служителів культу, а ті «роз'їжджають» по країні з метою релігійної «спекуляції». Так, уповноважений Ради у справах релігійних культів при РМ УРСР П. Вільховий у листі до уповноваженого Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР по Ровенській області Г. Волошкевичу заборонив видачу будь-яких довідок служителю релігійних культів [3, арк. 79].

Центральне керівництво Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР списки «неблагодійних» служителів культу. Воно періодично надсидало в регіони перелік прізвищ служителів культу із вказівкою – не реєструвати, а якщо переаховані служителі з'являються у будь-якій релігійній громаді регіону, потрібно було негайно повідомляти про це керівництву Ради. Також, надходили вказівки не допускати до хрещення віруючих АСД, які приїждять з цієї метою із сусідніх областей, не реєструвати колишніх служителів релігійного культу ХЄВ, а також тих, які перейшли в 1947 р. до адвентистів тощо [3, арк. 83, 185].

Отже, владні органи на місцях вели боротьбу не з релігійною ідеологією, а з носіями цієї ідеології, примушуючи їх залишати культові споруди, практикуючи адміністративні втручання в діяльність релігійних громад і об'єднань, всебічно гальмуючи систему церковної освіти. Слабка підготовка

священнослужителів, мала їх чисельність, штучно спричинялися обмеженнями вступу у духовні семінарії. Часто культові споруди (церкви, костели, синагоги, молитовні будинки) у містах, селищах та селах за рішенням облвиконкомів та підтвердженням Ради у справах РПЦ при РМ СРСР або Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР офіційна влада на місцях передавала, з правом на переобладнання, міським, селищним та сільським радам для використання під школи, кінотеатри, будинки культури, музеї, бібліотеки, державні приміщення, сільські клуби, склади та інше [2, арк. 7, 26–26 зв., 127–128; 5, арк. 1–1 зв., 38, 53].

Із лексики пересічних громадян ідеологічні працівники намагалися викоринити такі вислови як «Боже», «Господи Ісусе», «Не дай Боже», «Спаси Господи», «Господи благослови», а натомість ввести – «комсомолец», «партийний», «колгосп», «бригадир», «ферма», «стахановець», «план» і ін.

Численні порушення законодавства про культу з боку місцевих органів влади викликали обурення та опір віруючих. Частина релігійних громад чи окремих віруючих, діяльність яких була забороненою, а становище визначалося як протизаконне, починали діяти нелегально. Так, уповноважений Ради у справах релігійних культів при РМ УРСР П. Вільховий дав письмове розпорядження (1952 р.) уповноваженому Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР по Ровенській області Г. Волошкевичу в інформаційних звітах подавати детальну інформацію про так зване «релігійне підпілля» (особливо «ієговістів») у Ровенській області. Найбільше уповноваженого П. Вільхового цікавила інформація про їх зібрання, кількісний склад, керівників, політичні погляди, ставлення до служби в радянській армії, роботи в колгоспах, навчання дітей у школі [3, арк. 251].

У 50-х роках ХХ ст. широкомасштабна атеїстична робота, що здійснювалася ЦК КПРС і ЦК КПУ чинила великий стримуючий вплив на релігійний розвиток в українських землях. З невеликою періодичністю приймалися постанови, які ставали своєрідними «санкціями» в подальшому цюванні церкви, спонукали офіційних осіб до адміністративних заходів. Так, 23 травня 1956 р. Радою Міністрів СРСР була прийнята постанова № 686, яка передбачала поширення законодавства про працю на священнослужителів релігійних громад. Уповноважений Ради у справах релігійних культів при РМ УРСР П. Вільховий у листі інструкував уповноважених Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР усіх областей УРСР, що діюче законодавство про працю поширюється на усіх громадян, які являються служителями релігійних культів на території республіки. У кожного із таких громадян повинен бути трудовий договір, укладений за участю профспілкових органів. Окрім того, П. Вільховий зазначав, що Всесоюзна центральна рада професійних спілок (ВЦРПС) надасть додаткові вказівки профспілковим органам щодо порядку укладення вищезгаданих трудових договорів [3, арк. 379].

Варто також зауважити на постановях «Про недоліки науково-атеїстичної пропаганди і заходи щодо її поліпшення» (лютий 1959 р.), «Про заходи з ліквідації порушень духовенством радянського законодавства про культу» (у січні 1960 р. прийнята ЦК КПРС, а у березні – ЦК КПУ). Для виконання даних постанов союзні та республіканські ЦК Компартії, уповноважені Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР та уповноважені Ради у справах РПЦ при РМ СРСР усіх рівнів, зобов'язувалися підвищувати «вимогливість і принциповість» при реєстрації релігійних громад чи служителів культу, наданні дозволів вести будівництво культових споруд, покупці автотранспорту тощо. Під особливу увагу потрапила господарська діяльність церков, офіційними владними органами використовувалися усілякі спроби викоринення будь-яких форм благодійницької діяльності громад [29, с. 539].

Постановою ЦК КПУ від 13 січня 1960 р., передбачалося створення при виконкомах Рад комісій зі сприяння контролю за виконанням законодавства про культу. Силами цих комісій та партійно-радянського активу в Україні проведено в 1961 р. облік релігійних об'єднань та майна православної церкви. Керівництво комісіями здійснювали секретарі районних та міських виконавчих комітетів. У склад комісій, окрім секретарів районних та міських виконавчих комітетів, входили завідувачі відділами, голови сільських рад, вчителі, працівники медичних закладів і фінансових органів, комсомольські працівники, агрономи, пенсіонери. До складу комісій підбиралися особи «політично підготовлені, які б могли зі знанням справи контролювати дотримання релігійними об'єднаннями радянського законодавства про культу» [26, арк. 63]. Місцеві Ради розширювали склад комісій зі сприяння контролю за виконанням законодавства про культу організовуючи при сільських виконкомах групи кількості від трьох до п'яти чоловік. Ровенський обком КПУ регулярно проводив інструктивні наради із членами комісій, у їх роботі приймав активну участь секретар Ровенського обкому КПУ по ідеології Фесенко І.К. Вважалося, що залучення широкого активу до діяльності комісій (наприклад, у Сторожинецькому районі – 852 особи), дасть можливість скрупульозніше слідкувати за діяльністю кожної релігійної громади у регіоні [24, арк. 23, 34; 25, арк. 186–187].

Комісії зі сприяння контролю за виконанням законодавства про культу у своїй роботі керувалися законами та розпорядженнями про релігійні культу вищих законодавчих і виконавчих органів влади, а також роз'ясненнями Ради у справах РПЦ при РМ СРСР та Ради у справах релігійних культів при РМ СРСР. Комісії слідкували, щоб не допускалися порушення порядку управління церквою, втручання релігійних центрів і духовенства у фінансово-господарські справи релігійних громад. Також, комісії контролювали чи не використовуються служителями культу молитовні зібрання віруючих для підготовки політичних виступів, вивчали як здійснюється благочинна діяльність релігійних об'єднань, як проводиться робота із дітьми, спостерігали за діяльністю незареєстрованих релігійних громад, як відбуваються церковні богослужіння, здійснюються релігійні обряди. Комісії вивчали склад релігійних об'єднань з метою виявлення найбільш активних членів. Інструкції і плани роботи таких комісій, здебільшого мали помітку «для службового користування» або «не підлягає опублікуванню» [26, арк. 44–45, 64].

Одним із засобів боротьби з релігійною активністю громадян були також рішення «Про постанову ЦК КПРС «Про записку Ради в справах Руської православної церкви при Раді Міністрів СРСР» № 263 від 7 лютого 1961 р. та рішення ЦК КПУ «Про посилення контролю за виконанням законодавства про культу» № 590 від 1 квітня 1962 р. Виконання даних рішень передбачало подальше скорочення чисельності храмів, монастирів, релігійних громад, послаблення матеріальної бази церков, перешкоджання вступу до духовних семінарій. Особлива увага приділялася заходам для припинення паломництва до духовних святинь та знищення самих святинь. Сумну славу набула закрита інструкція «Про застосування законодавства про культу» (1961 р.), яка була переповнена обмеженнями щодо діяльності релігійних громад та призвала до реалій, коли поза законом опинилися низка релігійних течій.

16 травня 1963 р. Верховною Радою УРСР був прийнятий Указ «Про грошовий податок із громадян – власників худоби, які не займаються громадсько-корисною працею». За цим указом оподатковувалися служителі культу, єдиним джерелом прибутку яких було домашнє тваринництво [28, с. 29].

Згідно із прийнятим Верховною Радою УРСР документом «Про адміністративну відповідальність за порушення законодавства про релігійні культу» передбачалася відповідальність за ухилення від реєстрації, організацію релігійних гуртків та іншу діяльність заборонену радянським законодавством. Для захисту прав віруючих громадян приймалися поодинокі постанови («Про застосування статті 138 Кримінального кодексу Української РСР»), які передбачали кримінальну відповідальність за відмову громадянам через релігійну належність у прийомі на роботу чи до навчальних закладів. Проте, на практиці постанови такого порядку не застосовувалися.

Отже, атеїзаційна робота скеровувана ЦК КПРС і ЦК КПУ у другій половині 40 – на початку 60-х рр. ХХ ст. справила великий стримуючий вплив на релігійний розвиток в Україні. З періодичністю офіційна влада приймала закони, укази, постанови, розпорядження, рішення, інструкції, які стосувалися релігійних культів, спонукаючи офіційних осіб до адміністративних заходів та санкціонуючи «цювання» церкви, духовенства і віруючих громадян.

Джерела та література

1. Центральний державний архів вищих органів влади та управління України. – Ф. Р-4648. – Оп. 1. – Спр. 1.
2. Державний архів Рівненської області (надалі ДАРО). – Ф. Р-204. – Оп.12. – Спр. 1.
3. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 2.
4. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 3.
5. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 4.
6. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 5.
7. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 6.
8. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 7.
9. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 9.
10. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 16.
11. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 17.
12. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 18.

13. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 19.
14. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 21.
15. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 22.
16. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 23.
17. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 24.
18. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 25.
19. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 26.
20. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 27.
21. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 28.
22. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 29.
23. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 30.
24. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 12. – Спр. 123.
25. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 11. – Спр. 558.
26. ДАРО. – Ф. Р-204. – Оп. 11. – Спр. 569.
27. Білас І.Г. Репресивно-каральна система в Україні. 1917–1953. / Білас І.Г. – Кн.1. – К. : Либідь: Військо України. – 1994. – 439 с.
28. Єленський В.Є. Державно-церковні взаємини на Україні (1917–1990.). – К., 1991. – 72 с.
29. Історія релігії в Україні: Навчальний посібник / А.М. Колодний, П.Л. Яроцький, Б.О. Лобовик та ін.; За ред. професорів А.М. Колодного і П.Л. Яроцького. – К. : Т-во «Знання», КОО, 1999. – 735 с.
30. Любашенко В. І. Історія протестантизму в Україні: Курс лекцій. / В.І. Любашенко – Львов : Видавничка спілка «Просвіта», 1995. – 350 с.
31. Рожко В.Є. Православні монастирі Волині / В.Є. Рожко – Луцьк : Надстир'я. – 1997. – 348 с.
32. Рожко В.Є. Православні монастирі Полісся / В.Є. Рожко – Луцьк : Надстир'я. – 1996. – 212 с.
33. Савинский С.Н. История Евангельских христиан-баптистов Украины, России, Белоруссии (1917–1967). Ч.2. / С.Н. Савинский. – Санкт-Петербург : «Библия для всех». – 2001. – 417 с.

УДК 94: 329. 15] (477. 82) «1988 – 1989»

Чура Василь

РІВНЕНСЬКИЙ ОБКОМ КПУ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ НАПРИКІНЦІ 80-х рр. ХХ ст.

Соціально-економічна криза, яка охопила народногосподарський організм СРСР у другій половині 1980-х рр. поставила компартійне керівництво країни перед необхідністю реформування його виробничого комплексу у вигляді застосування ринкових методів господарювання. Несумісність запроваджуваних нововведень з радянським способом виробництва приводить до стрімкого падіння матеріального становища жителів Рівненської області, що у поєднанні із оприлюднення чисельних комуністичних злочинів минулих десятиліть спричиняє зародження національно-демократичного руху, який компартапарат сприймає як посягання на власну політичну монополію.

Ключові слова: національно-демократичний рух, компартдержапарат, антикомуністичні спілки, неформальні об'єднання, протистояння.

Социально-экономический кризис, который охватил народнохозяйственный комплекс СССР во второй половине 1980-х гг. поставил коммунистическое руководство страны перед необходимостью реформирования его производственного комплекса в виде применения рыночных методов хозяйствования. Несовместимость предлагаемых нововведений с советским способом производства приводит к стремительному падению материального состояния жителей Ровенской области, что в сочетании с обнародованием многих коммунистических преступлений прошлых десятилетий стало причиной возникновения национально-освободительного движения, который партапарат воспринимает как попытку лишить его монополизма на политическую власть.

Ключевые слова: национально-освободительное движение, комгоспартапарат, антикоммунистические союзы, неформальные объединения, противостояние.

Socio-economic crisis, which engulfed economic body of the USSR in the second half of the 1980s. set communist to guide the country before the necessity of reforming its industrial complex in the form of the application market methods of management. Incompatibility of innovation with the Soviet way of production leads to a rapid fall of the financial situation of the inhabitants of the Rivne region, in conjunction with the publication of numerous Communist crimes of the past decades, causing the formation of the national-democratic movement, which kompartapararat treats as an attack on its political monopoly.

Key words: national-democratic movement, anti-communist unions, informal unions, confrontation.

Комуністичне всевладдя, яке панувало в СРСР протягом усього його існування, наприкінці 80-х рр. ХХ ст. поставило країну в рамки економічної а згодом і політичної кризи. Її розгортання відбувалося у другій половині 1980-х рр. Старанно приховувані компартійним режимом соціально-економічні проблеми, які нагромадилися за попередні десятиліття існування країни, змусили компартдержапарат у 1986 р. наважитися на втілення реформ, що отримали назву «перебудова». Причиною їх запровадження була спроба партійної верхівки зупинити сповзання країни у глибоку політико-економічну кризу, симптоми якої ставали особливо помітними. Починаючи з 1988 р. промислове та сільськогосподарське виробництво стрімко скорочувалося. Показники його приросту не переставали знижуватися і досягнувши нульової відмітки у 1989 р., зменшилися ще на 10% у першому півріччі 1990 р. Дефіцит бюджету в цей час складав 100 млрд. крб., що становило 11% валового національного продукту країни. Наприкінці 1991 р. галопуюча інфляція сягала 25% в тиждень [1, с. 450].

Прагнучи зберегти владу в СРСР Генеральний секретар ЦК КПРС М. Горбачов намагався дистанціюватися від чисельних комуністичних злочинів минулих років. У своїх розлогіх промовах він постійно наголошував на потребі оновлення партії, очищення її від десятиліть репресій та беззаконня [2, с. 11]. Проте за період «застою» в суспільстві виробилося пасивне відношення до комуністичної доктрини, засади якої ставали дедалі химернішими. Громадяни країни розцінювали правлячу партію здебільшого як засіб кар'єрного просування, а відтак покращення власного матеріального становища. Тому згаданий керівник Радянського Союзу у 1987–1988 рр. готував громадян країни до переформатування КПРС в цивільзовану партію нового типу з «людським лицем». Під виглядом повернення до лєнінських принципів побудови державно-партійного апарату, «оновлення» було націлене на збереження за КПРС політичної влади в СРСР. Роль трибуни, з висоти якої було проголошено початок реформування політичної системи держави відводилася ХІХ Всесоюзній партійній конференції. Вона розпочала роботу 28 червня 1988 р. в Москві. Лише з другого розділу промови М. Горбачова «Реформа політичної системи – найважливіша гарантія незворотності перебудови» стало зрозуміло наскільки глибоким буде реформування політичного устрою СРСР. Йшлося про наділення рад народних депутатів великою кількістю законодавчих повноважень, а відтак внесення відповідних змін до Конституції СРСР, децентралізацію союзної влади, розмежування повноважень між партійними та радянськими органами, правову реформу тощо. У делегатів складалося враження, що мова йде про передачу політичної влади від КПРС до радянських інституцій країни. Тим більше, що питання про скликання з'їзду рад було одним з ключових рішень форуму. Однак з огляду на те, що зазначені нововведення були ініційовані самою компартією, вони залишалися повністю їй підконтрольні. «Партія не збирається і ніколи не віддасть роль політичного авангарду – це аксіома, – говорив М. Горбачов під час виголошення заключного слова» [3, с. 27]. Вже 1 жовтня 1988 р. він об'єднав партійну та державну владу в країні ставши Головою Президії Верховної ради СРСР.

Несумісність комуністичної економіки із законами ринкового розвитку спричинилася до стрімкого погіршення матеріального становища громадян країни. Це призвело до наростання економічних вимог а згодом до розгортання національно-демократичного та визвольного руху. Найбільш сприятливою з

ЗМІСТ

РОЗДІЛ І. ПРОБЛЕМИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО, СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО ТА КУЛЬТУРНОГО РОЗВИТКУ УКРАЇНИ

Федоришин Микола ПЕРЕСОПНИЦЬКИЙ РУКОПИС НА ШЛЯХУ ДО ІВАНА МАЗЕПИ	3
Самчук Роман ПЕРЕСОПНИЦЬКЕ ЄВАНГЕЛІЄ В КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОГО СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО ЖИТТЯ XVI ст.	4
Чекурков Василь ГОНЧАРНІ КЛЕЙМА НА ПОСУДІ ЛИТОВСЬКО-ПОЛЬСЬКОЇ ДОБИ	6
Петраускас Римвидас МЕЖДУ ВІЛЬНЮСОМ И КИЕВОМ: ЛИТОВСКИЕ ВЕЛЬМОЖИ ВО ГЛАВЕ КИЕВСКОГО ВОЕВОДСТВА В XV–НАЧАЛЕ XVI вв.	9
Блануца Андрій МАЄТКОВІ СТАТКИ УКРАЇНСЬКОГО КНЯЗЯ XVI СТ. ЗА ДАНИМИ ІНВЕНТАРЯ 1558 РОКУ	10
Степанов Дмитрій «ОБЩЕРУССКОЕ» И АВТОНОМИСТСКОЕ В ФОРМИРОВАНИИ ПРОТОНАЦИОНАЛЬНОГО САМОСОЗНАНИЯ УКРАИНСКОЙ ЭЛИТЫ В СЕРЕДИНЕ – ТРЕТЬЕЙ ЧЕТВЕРТИ XVII в.	12
Васильєва Ольга ГОСПОДАРІ БАТУРИНСЬКОГО ЗАМКУ ТА ГЕТЬМАНСЬКОГО ДВОРУ 1 (1687-1734 pp.)	17
Засипко Мар'яна СОЦІАЛЬНА ДИФЕРЕНЦІАЦІЯ СЕЛЯНСЬКОГО СТАНУ ЗА ПРАВЛІННЯ Д. АПОСТОЛА	21
Синяк Іван КОМПЕТЕНЦІЯ ВІЙСЬКОВОЇ КАНЦЕЛЯРІЇ ВІЙСЬКА ЗАПОРОЗЬКОГО В ПЕРІОД НОВОЇ СІЧІ	23
Лещенко Альона ЗНАЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ ФРАНЦУЗЬКОЇ АРИСТОКРАТІЇ ДЛЯ РОЗВИТКУ ПІВНІЧНОГО ПРИЧОРНОМОР'Я (кн. XVIII – поч. XIX ст.)	25
Кізлова Антоніна МОЩІ СВ. СЦМЧ. МАКАРІЯ У ДУХОВНОМУ ЖИТТІ КИЯН (КІНЕЦЬ XVIII – ПОЧАТОК XX ст.)	28
Шеретюк Руслана АНТИКАТОЛИЦЬКИЙ ВЕКТОР ЕТНОКОНФЕСІЙНОЇ ПОЛІТИКИ РОСІЙСЬКОГО САМОДЕРЖАВСТВА НА ТЕРЕНАХ ПРАВОБЕРЕЖЖЯ 30-х pp. XIX ст.	30
Щербак Надія, Щербак Ніна ОСОБЛИВОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ЦЕНЗУРИ У ДРУГІЙ ПОЛОВИНІ XIX ст. В УКРАЇНСЬКИХ ГУБЕРНІЯХ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	32
Казначєєва Людмила СУСПІЛЬНІ ПЕРЕТВОРЕННЯ 1861 р. – ПОЧАТКУ XX ст. ТА ТРАНСФОРМАЦІЯ СОЦІАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ ПРАВОБЕРЕЖНОГО ДВОРЯНСТВА	35
Івчик Наталія ПОВСТАННЯ 1863–1864 pp. ТА ЗАХОДИ ВЛАДИ, СПРЯМОВАНІ НА ПОСЛАБЛЕННЯ ПОЛЬСЬКОГО ЗЕМЛЕВОЛОДІННЯ НА ПРАВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ	39
Постольник Ігор ОБРАЗ ПАНСЬКОЇ ВЛАДИ В СВІТОГЛЯДІ УКРАЇНСЬКОГО СЕЛЯНИНА (ЗА ЕТНОГРАФІЧНИМИ МАТЕРІАЛАМИ 1860-Х-1870 pp.)	41
Прищепа Олена КУЛЬТУРНО-ОСВІТНІ ЗАХОДИ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ТА ЇХ РОЛЬ У ФОРМУВАННІ КУЛЬТУРНОГО СЕРЕДОВИЩА МІСЬКИХ ПОСЕЛЕНЬ ПРАВОБЕРЕЖНОЇ УКРАЇНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX ст.)	44
Ленченко Федір ЗАРОДЖЕННЯ І ДІЯЛЬНІСТЬ КИЇВСЬКОГО ТОВАРИСТВА СПОЖИВАЧІВ (1868-1873 pp.)	46
Шмид Олександр РОЛЬ ПІДДАНСТВА В КОЛОНІЗАЦІЙНОМУ РУСІ НІМЦІВ ТА ЧЕХІВ НА ВОЛИНІ ПОРЕФОРМЕНОГО ПЕРІОДУ	48
Безлуцька Олена ЕПІДЕМІЇ У НОВОРОСІЙСЬКОМУ КРАЇ НАПРИКІНЦІ XIX – НА ПОЧАТКУ XX СТОЛІТТЯ ТА БОРОТЬБА З НИМИ	50

Потапенко Максим НАЦІОНАЛЬНЕ САМОВРЯДУВАННЯ У ПОЛЕМІЦІ ПОЛЬСЬКИХ ПОЛІТИЧНИХ СИЛ НАДДНІПРЯНСЬКОЇ УКРАЇНИ В 1917 РОЦІ	52
Скальський Віталій МОЛДОВСЬКА НАЦІОНАЛЬНА ГРОМАДА В УКРАЇНІ ПЕРІОДУ ЦЕНТРАЛЬНОЇ РАДИ (1917-1918 рр.)	55
Щербак Надія ІВАН ОГІЄНКО І БОРТЬБА ЗА ВІДРОДЖЕННЯ УКРАЇНСЬКОЇ АВТОКЕФАЛЬНОЇ ПРАВОСЛАВНОЇ ЦЕРКВИ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНОЇ РЕВОЛЮЦІЇ (1917-1920 рр.)	57
Кукса Алексадр БЕЛОРУССКО-УКРАИНСКИЕ ОТНОШЕНИЯ ПЕРИОДА УКРАИНСКОЙ ДИРЕКТОРИИ (ДЕКАБРЬ 1918-1919 гг.)	59
Кузьмин Роман РЕПРЕСИВНА ПОЛІТИКА ГАЛИЦЬКОЇ НАДЗВИЧАЙНОЇ КОМІСІЇ (СЕРПЕНЬ-ВЕРЕСЕНЬ 1920 р.)	61
Сезін Сергій КОНЦЕНТРАЦІЙНІ ТАБОРИ КРЕМЕНЧУЦЬКОЇ ГУБЕРНІЇ В 1920-1922 РОКАХ. ЗА МАТЕРІАЛАМИ ПОЛТАВСЬКОГО ОБЛАСНОГО АРХІВУ	65
Іценко Олександр ФЕНОМЕН «ОБНОВЛЕНСТВА» В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І 20-х рр. ХХ ст.	68
Синяк Степан ГОСПОДАРСЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЬСЬКИХ ПАРАМІЛІТАРНИХ ОРГАНІЗАЦІЙ ВОЛИНСЬКОГО ВОЄВОДСТВА У 1921-1939 рр. (НА ПРИКЛАДІ СОЮЗУ ОСАДНИКІВ)	70
Лазуренко Валентин ПОЛІТИКА РАДЯНСЬКОГО КЕРІВНИЦТВА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ В РОКИ НЕПУ ЗАМОЖНОГО СЕЛЯНСТВА УКРАЇНИ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЮ ТЕХНІКОЮ ТА ЗНАРЯДДАМИ ПРАЦІ	73
Бернацький Віктор АНТИРАДЯНСЬКІ НАСТРОЇ НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНО-ЖИТОМИРСЬКОГО РЕГІОНУ У РЕЛІГІЙНИХ ВИЯВАХ 1930-х рр.	76
Галай Микола УКРАЇНСЬКЕ СЕРЕДНЄ ШКІЛЬНИЦТВО У 1932 – 1939 РОКАХ В КОНТЕКСТІ ОСВІТНЬОЇ ПОЛІТИКИ ДРУГОЇ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ	78
Гуменюк Оксана ЗМІНИ У ПОБУТІ ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКОГО НАСЕЛЕННЯ (ВЕРЕСЕНЬ 1939- ЧЕРВЕНЬ 1941 рр.)	81
Карпуніна Тетяна ЗАХІДНІ ЗЕМЛІ УКРАЇНИ У ВІЙСЬКОВО-ПОЛІТИЧНИХ ПЛАНАХ НІМЕЧЧИНИ ТА СРСР НАПЕРЕДОДНІ ТА НА ПОЧАТКОВОМУ ЕТАПІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	83
Фанигін Юрій ДО ПИТАННЯ ПРО АРХЕОЛОГІЧНУ ДІЯЛЬНІСТЬ О.В. БОДЯНСЬКОГО В 1941 - 1943 рр.	86
Заболотна Тетяна НАСТРОЇ ЦИВІЛЬНОГО НАСЕЛЕННЯ ТА ЙОГО СТАВЛЕННЯ ДО ОКУПАЦІЙНОЇ ВЛАДИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА ПРИКЛАДІ КИЄВА)	88
Білоус Олександр БОЙОВІ ЛИСТКИ ЯК ДЖЕРЕЛО ВИВЧЕННЯ ДІЯЛЬНОСТІ СПЕЦЗАГОНУ НКДБ СРСР «ПЕРЕМОЖЦІ»	91
Рендюк Теофіл ЩОДО РУМУНСЬКОЇ ОКУПАЦІЇ ТЕРИТОРІЇ УКРАЇНИ У 1941-1944 РОКАХ	93
Пилипович Тарас УЧАСТЬ УКРАЇНЦІВ У СКЛАДІ АРМІЇ ГЕНЕРАЛА АНДЕРСА (2-ГО ПОЛЬСЬКОГО КОРПУСУ) В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	97
Абрамчук Катерина ВИКОРИСТАННЯ ПРЕСИ У ПРОВЕДЕННІ ОКУПАЦІЙНОЇ ВЕРБУВАЛЬНОЇ ПРОПАГАНДИ СЕРЕД НАСЕЛЕННЯ ВОЛИНИ В РОКИ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ (НА МАТЕРІАЛАХ ГАЗЕТИ «DEUTSCHE UKRAINE-ZEITUNG»)	99
Самборський Євгеній СПІВПРАЦЯ ПОЛЯКІВ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ З РАДЯНСЬКИМИ КАРАЛЬНО-РЕПРЕСИВНИМИ ОРГАНАМИ (1944–1946 рр.)	102
Капітан Лариса ІДЕОЛОГІЧНА ПІДГОТОВКА ЛІКВІДАЦІЇ ГРЕКО-КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ В ЗАКАРПАТТІ (ПОВОСННИЙ ПЕРІОД)	105

Бойко Вікторія АТОМНЕ ПИТАННЯ ТА ПИТАННЯ РОЗЗБРОЄННЯ В ООН: УЧАСТЬ УРСР	109
Ларькіна Людмила ФОРМУВАННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОГО ПІДґРУНТЯ ПО КОНТРОЛЮ ЗА ДОТРИМАННЯМ ЗАКОНОДАВСТВА ПРО КУЛЬТУ У 60-ті рр. ХХ СТОЛІТТЯ	111
Юрій Шугайло НАЦІОНАЛЬНЕ ПИТАННЯ В УРСР У ДОБУ «ХРУЦОВСЬКОЇ ВІДЛИГИ»	113
Конопка Володимир ОБЖИНКОВИЙ ВІНОК НА ТЕРЕНАХ ВОЛИНИ ТА ПОДІЛЛЯ: СПЕЦИФІКА ПОБУТУВАННЯ ТА ФУНКЦІОНАЛЬНЕ ПРИЗНАЧЕННЯ (НА МАТЕРІАЛАХ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 2007-2011 рр.)	115
Кузьмич Микола ЛЕГКА ТА ХАРЧОВА ПРОМИСЛОВІСТЬ ВОЛИНСЬКОЇ ОБЛАСТІ У 1950-х – ПЕРШІЙ ПОЛОВИНІ 1960-х рр.	118
Середюк Марія МУЗИЧНЕ І ФЕСТИВАЛЬНЕ ЖИТТЯ ПОЛЬСЬКОЇ МЕНШИНИ В УКРАЇНІ У 1991-2009 рр.	120
Нижня Ольга ПРОБЛЕМИ МІЖКОНФЕСІЙНИХ ВІДНОСИН В УКРАЇНСЬКОМУ ПРАВОСЛАВ'І ТА ПОШУК ШЛЯХІВ ЇХ ПОДОЛАННЯ	123
Кузьбіда Малгожата ДЕМОКРАТІЯ ПО-УКРАЇНСЬКИ. БОРОТЬБА ЗА СВОБОДУ ЗМІ ЯК ЯСКРАВЕ ПІДТВЕРДЖЕННЯ НЕГАТИВНИХ ТЕНДЕНЦІЙ НА УКРАЇНІ	125
Ващенко Олена СПІВРОБІТНИЦТВО УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ У АМЕРИКАНСЬКІЙ ПРОЕКЦІЇ ЄВРОАТЛАНТИЧНОЇ БЕЗПЕКИ	127
Фурса Алла УКРАЇНА – ГРУЗІЯ: ПОЛІТИЧНІ ТА ЕКОНОМІЧНІ АСПЕКТИ СПІВРОБІТНИЦТВА (КІНЕЦЬ ХХ – ПОЧАТОК ХХІ ст.)	131
Круглик Катерина ДИНАМІКА РОЗВИТКУ СУЧАСНОГО ПРАВОСЛАВ'Я УКРАЇНИ В КОМПІЛЯТИВНОМУ ПОРІВНЯЛЬНОМУ ЗРІЗІ	134
Давидчук Сергій УКРАЇНО-ІЗРАЇЛЬСЬКІ ГУМАНІТАРНІ ЗВ'ЯЗКИ (2006-2011 рр.)	136
Безкоровайна Ольга ПРОБЛЕМА ОСОБИСТІСНОГО САМОТВЕРДЖЕННЯ У КОНТЕКСТІ СУЧАСНОЇ ОСВІТНЬО-КУЛЬТУРОЛОГІЧНОЇ ПАРАДИГМИ	138
Сойчук Руслана РЕТРОСПЕКТИВНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ СТАНОВЛЕННЯ НАЦІЇ ТА НАЦІОНАЛІЗМУ	141
РОЗДІЛ II. ВСЕСВІТНЯ ІСТОРІЯ В СУЧАСНИХ ДОСЛІДЖЕННЯХ	
Cernenchi Eugen A MOLDAVIAN DIPLOMAT FROM THE XVI-TH CENTURY – NICOLAE BURLĂ	145
Gizicki Wojciech SECURITY - A BASIC HUMAN NEED	145
Дудко Владислав СОЦІАЛЬНЕ СТАНОВИЩЕ РЕГУЛЯРНИХ ВІЙСЬК AUXILIA ТА ЇХ СПРИЙНЯТТЯ У РИМСЬКОМУ ВІЙСЬКУ ЗА ЧАСІВ ПРИНЦИПАТУ (31 р. до н. е.–284 р. н. е.)	147
Лысенко Владислав К ИСТОРИИ КУЗНЕЧНОЙ СВАРКИ	149
Уваров Игорь ОСОБЕННОСТИ ВНЕШНЕЙ ПОЛИТИКИ ЯГЕЛЛОНОВ В ОТНОШЕНИЯХ С КРЫМСКИМ ХАНСТВОМ ВО ВТОРОЙ ПОЛОВИНЕ XV – НАЧАЛЕ XVI вв.	152
Троян Сергій ПІВДЕННОНІМЕЦЬКЕ КУПЕЦТВО В ЛАТИНСЬКІЙ АМЕРИЦІ: КОЛОНІЗАЦІЯ І ПІДПРИЄМНИЦТВО У XVI ст.	154
Лучанін Сергій РОЛЬ ПОСТАТІ РОСІЙСЬКОГО ЦАРЯ ПЕТРА I У ФОРМУВАННІ ДУХУ МОСКОВІЇ НА ПОЧАТКУ ХVIII СТОЛІТТЯ	157
Дорофеев Денис АНТИАМЕРИКАНИЗМ ВО ФРАНЦИИ: ИСТОРИЯ И СОСТОЯНИЕ	158

Трофімук Тетяна РЕКРУТСЬКІ НАБОРИ ЄВРЕЇВ У БАТАЛЬЙОНИ ВІЙСЬКОВИХ КАНТОНІСТІВ У РОСІЙСЬКІЙ АРМІЇ ХІХ СТ.: АНАЛІЗ ЗАКОНОДАВЧОЇ БАЗИ	162
Тарасюта Катерина ОСОБЛИВОСТІ ВЗАЄМОВІДНОСИН КАТОЛИЦЬКОЇ ЦЕРКВИ ТА ФРАНЦУЗЬКОЇ ВЛАДИ В ІСПАНІЇ У 1808–1814 РР.	165
Василюк Анастасія ВІД «СОКОЛА» ДО «ПІОНЕРА»	167
Варжель Надія ІНТЕЛІГЕНЦІЯ ЯК СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНИЙ ФЕНОМЕН РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ	170
Біла Олена ПОЛІТИКА КОЛОНІЗАЦІЇ НІМЕЦЬКОЇ ІМПЕРІЇ НА ПОЛЬСЬКИХ ЗЕМЛЯХ: ЗЕМЕЛЬНЕ ПИТАННЯ (1894-1914 рр.)	171
Венгер Наталія НІМЕЦЬКЕ ПИТАННЯ В СВІТОГЛЯДІ ТА ПОЛІТИЦІ П. А. СТОЛИПІНА: АПРОБАЦІЯ ВЛАДОЮ	173
Постоловський Руслан ПОЛІТИЧНІ МІФИ ПЕРШОЇ ЧЕХОСЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ В ІНТЕРПРЕТАЦІЇ АМЕРИКАНСЬКОГО ІСТОРИКА АНДРЕА ОРЗОФФ, ДАТСЬКОГО ІСТОРИКА ПЕТЕРА БУГТЕ ТА РОСІЙСЬКОГО ІСТОРИКА ОЛЕКСАНДРА БОБРАКОВА-ТИМОШКІНА	180
Соловйов Віталій ОСТАННІЙ ПЕРІОД ІСНУВАННЯ РУМУНСЬКОГО ФРОНТУ: НАЦІОНАЛІЗАЦІЯ, ДЕМОБІЛІЗАЦІЯ ТА ЛІКВІДАЦІЯ	184
Івашко Юлія ДЕРЖАВОТВОРЧІ ПРОЦЕСИ В БІЛОРУСЬКИХ ЗЕМЛЯХ (ГРУДЕНЬ 1918 – СІЧЕНЬ 1919 рр.)	187
Сидорик Надія ЄВАНГЕЛІСТСЬКА ЦЕРКВА ТА ЇЇ МІСЦЕ У ЖИТТІ НІМЦІВ ПОЛЬЩІ (1919 – 1939 рр.)	190
Чорненький Роман ПОВСЯКДЕННА ВИРОБНИЧА ДІЯЛЬНІСТЬ ПОЛЯКІВ СТАНИСЛАВОВА У 1921-1939 рр.	192
Венгер Альберт ВИСВІТЛЕННЯ НАЦІОНАЛЬНОЇ ПОЛІТИКИ В ГАЛУЗІ КУЛЬТУРИ ІІ РЕЧІ ПОСПОЛИТОЇ НА «СХІДНИХ КРЕСАХ» В МАТЕРІАЛАХ ЦЕНТРАЛЬНОГО КОМІТЕТУ КОМУНІСТИЧНОЇ ПАРТІЇ ЗАХІДНОЇ УКРАЇНИ	195
Іванченко Оксана РЕАЛІЗАЦІЯ ІДЕЇ ХОРВАТСЬКОЇ НЕЗАЛЕЖНОСТІ В ДІЯЛЬНОСТІ УСТАШІВ (1929 – 1941 рр.)	197
Мигун Дмитрій ПОПЫТКИ СССР СОЗДАТЬ «СИСТЕМУ КОЛЛЕКТИВНОЙ БЕЗОПАСНОСТИ» В ЕВРОПЕ И ОТНОШЕНИЯ С ГЕРМАНИЕЙ	198
Сай Галина ОСОБЛИВОСТІ ПОЛЬСЬКО-ЄВРЕЙСЬКИХ ВЗАЄМИН У ДРУГІЙ РЕЧІ ПОСПОЛИТІЙ НАПЕРЕДОДНІ ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	200
Матлай Любава ПЕРЕХІД ВІД МІЖНАРОДНОЇ ІЗОЛЯЦІЇ ДО АКТИВНОЇ УЧАСТІ ІСПАНІЇ У РЕГІОНАЛЬНІЙ ТА СВІТОВІЙ ПОЛІТИЦІ ЗА ПЕРШИХ ПІСЛЯФРАНКІСТСЬКИХ УРЯДІВ (1976-1982 рр.)	203
Клочак Олег ПУБЛІЧНА ДИПЛОМАТІЯ ПАПИ ІВАНА ПАВЛА ІІ ТА ЙОГО РОЛЬ У ЗЛАМІ КОМУНІСТИЧНОЇ СИСТЕМИ У ЦЕНТРАЛЬНІЙ ТА СХІДНІЙ ЄВРОПІ	206
Санжаревський Олег ВСТАНОВЛЕННЯ ВЗАЄМОВІДНОСИН МІЖ РЕСПУБЛІКОЮ БІЛОРУСЬ ТА РОСІЙСЬКОЮ ФЕДЕРАЦІЄЮ У ВІЙСЬКОВІЙ СФЕРІ: ІСТОРИЧНИЙ КОНТЕКСТ	208
Мартинчук Інна ДІЯЛЬНІСТЬ ПЕРШОГО ПРЕЗИДЕНТА СЛОВАЦЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ М. КОВАЧА	210
Білянський Олег СТАНОВЛЕННЯ ІНСТИТУТУ ПРЕЗИДЕНТСТВА В РЕСПУБЛІЦІ ПОЛЬЩА (ГРУДЕНЬ 1995 Р. – ЖОВТЕНЬ 2000 Р.): КОНСТИТУЦІЙНИЙ, ПОЛІТИЧНИЙ ТА СУСПІЛЬНИЙ АСПЕКТИ	212
Горобець Ігор РИНОК ЗБРОЇ ІСЛАМСЬКОЇ РЕСПУБЛІКИ ІРАН	215
Гайдукевич Анастасія РОЛЬ І МІСЦЕ СТЕРЕОТИПІВ У СУЧАСНИХ РОСІЙСЬКО-ПОЛЬСЬКИХ ВІДНОСИНАХ	217

Соловей Петро НАПРУЖЕНА СИТУАЦІЯ В АФГАНІСТАНІ ЯК ЧИННИК МІЖНАРОДНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ	220
Киридон Алла КОСМОПОЛІТИЧНИЙ ПРОЕКТ У.БЕКА І КОНСТРУЮВАННЯ «НОВОЇ РЕГІОНАЛЬНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ» В ЄВРОПІ	222
РОЗДІЛ III. ІСТОРИЧНЕ КРАЄЗНАВСТВО	
Прищепя Богдан ПОГОРИНСЬКІ МІСТА В ЕПОХУ КИЇВСЬКОЇ РУСИ	226
Герасименко Олександр МІЖЕТНІЧНІ ПРОЦЕСИ У МІСТАХ ВОЛИНИ XVI – XVIII СТОЛІТЬ	228
Тимочко Ірина ПРОВІДНІ ПЕРЕДУМОВИ ПРОСВІТНИЦЬКО-ГРОМАДСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПРАВОСЛАВНИХ БРАТСТВ ВОЛИНИ (ДРУГА ПОЛОВИНА XIX – ПОЧАТОК XX СТОЛІТТЯ)	231
Цецик Ярослав ВИБОРИ ДО I ТА II ДЕРЖАВНИХ ДУМ РОСІЙСЬКОЇ ІМПЕРІЇ В ОСТРОЗЬКОМУ ПОВІТІ ВОЛИНСЬКОЇ ГУБЕРНІЇ	233
Переходько Наталія ФУНКЦІОНУВАННЯ ЄВРЕЙСЬКИХ МЕДИЧНИХ ОСЕРЕДКІВ У РІВНОМУ В МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД (1921–1939 рр.)	235
Михальчук Роман РЕЄСТРАЦІЯ ТА ІДЕНТИФІКАЦІЯ ЄВРЕЇВ РІВНЕНЩИНИ ЯК ПІДГОТОВЧИЙ ЕТАП У ВИРІШЕННІ «ЄВРЕЙСЬКОГО ПИТАННЯ»	237
Кравчук Дмитро МЕМУАРИ ЯК ДЖЕРЕЛО ДЛЯ ВИВЧЕННЯ РАДЯНСЬКОГО ПАРТИЗАНСЬКОГО РУХУ НА РІВНЕНЩИНІ У 1941-1944 рр.	241
Булига Ірина ТРАНСФОРМАЦІЙНІ ПРОЦЕСИ У ХРИСТІЯНСЬКИХ КОНФЕСІЯХ ВОЛИНИ ПІД ВПЛИВОМ РЕЛІГІЙНОЇ ПОЛІТИКИ НАЦИСТСЬКОЇ ВЛАДИ	244
Доброчинська Валентина ДІЯЛЬНІСТЬ ТОВАРИСТВА «ЖІНОЧА СЛУЖБА УКРАЇНІ» НА ВОЛИНІ У ПЕРІОД ДРУГОЇ СВІТОВОЇ ВІЙНИ	246
Мухаровська Анна ЛЮДСЬКІ ВТРАТИ М. РІВНОГО У ВЕЛИКІЙ ВІТЧИЗНЯНІЙ ВІЙНІ	249
Павлюк Олена РЕПРЕСИВНА ПОЛІТИКА СОВЕТСЬКОЇ ВЛАДИ НА ТЕРИТОРІЇ РІВНЕНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40-Х ПОЧАТКУ 50-Х РР. XX СТ.	252
Ісічук Тетяна ВПЛИВ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ НА КОНФЕСІЙНИЙ РОЗВИТОК РІВНЕНЩИНИ ДРУГОЇ ПОЛОВИНИ 40 – ПОЧАТКУ 60-Х РР. XX СТ.	254
Чура Василь РІВНЕНСЬКИЙ ОБКОМ КПУ В УМОВАХ НАЦІОНАЛЬНО-ДЕМОКРАТИЧНОГО ВІДРОДЖЕННЯ НАПРИКІНЦІ 80-Х РР. XX СТ.	257
Біляковський Петро ПРИЧИНИ ВИНИКНЕННЯ ЗАСУХИ В НАРОДНИХ УЯВЛЕННЯХ ВОЛИНЯН (НА МАТЕРІАЛАХ ПОЛЬОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ 2005-2008 рр.)	259
РОЗДІЛ IV. ДЖЕРЕЛОЗНАВСТВО, ІСТОРИОГРАФІЯ ТА СПЕЦІАЛЬНІ ІСТОРИЧНІ ДИСЦИПЛІНИ	
Вашук Дмитро МІСТО РІВНЕ У ДОКУМЕНТАХ ЛИТОВСЬКОЇ МЕТРИКИ (ЗА МАТЕРІАЛАМИ 29-Ї КНИГИ ЗАПИСІВ)	262
Безпалько Владислав ШЛЯХЕТСЬКИЙ МАЄТОК НА ВОЛИНІ ОСТАННЬОЇ ЧВЕРТІ XVI СТ. У СВІТЛІ ФІСКАЛЬНО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДОКУМЕНТАЦІЇ	265
Гончар Ольга НА ІНТЕЛЕКТУАЛЬНОМУ ПЕРЕХРЕСТІ (МИКОЛА КОСТОМАРОВ ТА МАРКО КРОПИВНИЦЬКИЙ)	266

Березовський Олег УКРАЇНСЬКА НАРОДНА ПАРТІЯ В ДОРАДЯНСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІІ	268
Сова Андрій ПЕЧАТКИ ПЛАСТОВИХ КУРЕНІВ НА ВОЛИНІ У 1920-х рр.	270
Долганов Петро УКРАЇНСЬКИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ НАЦІОНАЛІЗМ НА ЗАХІДНОУКРАЇНСЬКИХ ЗЕМЛЯХ У МІЖВОЄННИЙ ПЕРІОД: ДЖЕРЕЛЬНА БАЗА ДОСЛІДЖЕННЯ	273
Постельжук Олександр КОНЦЕПТ УГОДОВСТВА У ПРАЦЯХ СУЧАСНИКІВ МІЖВОЄННОЇ ДОБИ	278
Багрій Тетяна СУЧАСНА ЧЕСЬКА ІСТОРИЧНА НАУКА ПРО СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНЕ СТАНОВИЩЕ МІЖВОЄННОЇ ЧЕХОСЛОВАЧЧИНИ (1918 – 1938 рр.).	281
Дебенко Василь, Кобильник Роман АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПОЛЬСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН ХХ СТОЛІТТЯ В СУЧАСНІЙ РОСІЙСЬКІЙ ІСТОРИОГРАФІІ	284
Бунечко Сергій НАЦІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ СОЦІАЛЬНО-ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ 1918–1939: ЗАХІДНА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ	286
Рябчикова Фаїна ОРГАНІЗАЦІЙНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ МУЗЕЙНИХ ЗАКЛАДІВ У НАУКОВОМУ ДОРОБКУ В. КРАВЧЕНКА (1920–1931 рр.)	289
Ладига Олександр СУЧАСНА ІСТОРИОГРАФІЯ ПРОБЛЕМИ УЧАСТІ СЛОВАЦЬКИХ ВІЙСЬК У БОЯХ НА СХІДНОМУ ФРОНТІ (1941 – 1944 рр.)	292
Нечипорук Олена О. М. АПАНОВИЧ: «БЕРЕГІНЯ КОЗАЦЬКОЇ СЛАВИ»	294
Jusupović Adrian AUTORYTET W TEKŚCIE HISTORYCZNYM	296
Науменко Мирослава УКРАЇНСЬКО-АЗЕРБАЙДЖАНСЬКЕ СПІВРОБІТНИЦТВО У ПЕРІОД НЕЗАЛЕЖНОСТІ (СТУПІНЬ НАУКОВОЇ РОЗРОБЛЕНОСТІ ПРОБЛЕМИ)	298
Осаволюк Юлія СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ГРУШЕВСЬКІАНА (ТЕОРЕТИЧНИЙ АСПЕКТ)	301
Циганчук Анатолій, Циганчук Ксенія ПРО ІСТОРИЧНУ СВІДОМІСТЬ СТУДЕНТСЬКОЇ МОЛОДІ	304
Полович Олег ІСТОРІЯ ПОВСЯКДЕННОСТІ ЯК ПРОГРЕСИВНИЙ НАПРЯМ ІСТОРИЧНОЇ НАУКИ	306
Білявцева Ольга УКРАЇНСЬКЕ ПРАВОСЛАВ'Я ЯК ОБ'ЄКТ НАУКОВИХ ДОСЛІДЖЕНЬ	308
Грипич Світлана СПІВПРАЦЯ МАЛОЇ АКАДЕМІЇ НАУК УКРАЇНИ (РІВНЕНСЬКА ФІЛІЯ) ІЗ НАУКОВОЮ БІБЛІОТЕКОЮ РДГУ ПІД ЧАС ПРОВЕДЕННЯ ПЕРШОЇ ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ ЛІТНЬОЇ ШКОЛИ МИСТЕЦТВОЗНАВСТВА	311
Троян Сергій НАЦІОНАЛЬНІ МЕНШИНИ У МІЖДЕРЖАВНИХ ВІДНОСИНАХ : СУЧАСНА УКРАЇНСЬКА ІСТОРИЧНА ВІЗІЯ	313
ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ	314
ЗМІСТ	317

НАУКОВЕ ВИДАННЯ

АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ВІТЧИЗНЯНОЇ ТА ВСЕСВІТНЬОЇ ІСТОРІЇ

Наукові записки РДГУ

Випуск 22

Відповідальність за достовірність і точність наведених фактів, цитат, статистичних даних, власних імен та інших відомостей несуть автори опублікованих матеріалів та їх наукові керівники. Думки авторів статей з позицією редколегії можуть не співпадати.

Відповідальний за підготовку збірника до видання – **В.М. Шеретюк**

Комп'ютерна верстка – **В. Б. Самсонюк, В. Ю. Кравчук**

Обкладинка – **Г. В. Волохов**

Підписано до друку 25.11.2011 р. Папір офсетний. Гарнітура Arial Narrow.
Наклад 300. Обліково-видавничих аркушів 31,7. Замовлення №108/1

Віддруковано засобами оперативної поліграфії
ПП Самборський І.О.
33028, м. Рівне, вул. Толстого, 3, тел. (0362) 22-41-20

А–43 **Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії:** Наукові записки Рівненського державного гуманітарного університету. Випуск 22. – Рівне: РДГУ, 2011. – 324 с.

ББК 63.3(4Укр)
УДК 94(477)

© Рівненський державний гуманітарний університет, 2011